

SMÅVILTETS PREDATORER

Vårt jaktbara småvilt lever korta och intensiva liv. Många föds, många dör. Oftast dör de unga. En av de viktigaste faktorerna för småviltets snabba svängningar är predatorerna.

TEXT
ULF LINDROTH

OMSÄTTNINGEN I småviltstammarna är hög. Detta blir särskilt tydligt då avgörande omvärldsfaktorer ändras. Då kan småviltstammarna både explodera och krascha, för att använda jägarnas egen beskrivande terminologi. Ofta är det nästan lika dramatiskt som det låter.

Ett exempel är de stora och snabba ökningarna och minskningarna hos norra Sveriges stammar av skogsfågel, ripa och hare, i takt med att predatortrycket varierar under loppet av en smågnagarcykel. I denna helt naturliga demonstration av predatorernas betydelse handlar det inte sällan om populationsförändringar på flera tiotals gånger inom loppet av några få år.

Mindre dramatiskt, men egentligen mycket allvarligare, är den långsamma minskningen av fåltvilt och många markhäckande fåglar i jordbruksmarker. Där har småviltets skydd försämrats samtidigt som vissa predatorarter gynnats.

Idag råder en samsyn mellan jägare och viltforskare om att predatorerna är en av de viktigaste faktorerna för tillgången på småvilt. Det gäller för raphöns i ett skånskt jordbrukslandskap utarmat på skydd, men är lika sant för tjädurar i ett orört skogsområde i Norrbotten.

För den skull går det inte att säga att förhållandet mellan småvilt och predatorer är enkelt och förutsägbart.

Generalistpredatorer, specialistpredatorer, toppredatorer, mellanpredatorer och mindre predatorer konkurrerar och samspelar med varandra och med småviltarterna. Detta på en spelplan som till råga på allt förändras, beroende på vem som gynnas eller missgynnas av

olika mänskliga aktiviteter.

Det som däremot står klart är att predatorkontroll kan ha en positiv effekt på det övriga småviltet. Men hur den ska läggas upp för att bli så effektiv som möjligt är beroende på vilka predatorer, vilken naturmiljö och vilka småviltarter man har med att göra.

Syftet med det här temat är antingen mycket blygsamt eller orimligt omfattande, beroende på hur man ser på saken. På några få sidor ska vi belysa grunderna i det komplicerade samspelet mellan predatorer och deras bytesdjur bland småviltet.

Predatorerna begränsar de flesta av våra småviltarter. Men det räcker inte alltid att jaga lite rovdjur eller kråkfågel för att få något synligt resultat.

Jakten måste vara tillräckligt hård, omfatta tillräckligt stora arealer och gälla rätt mix av predatorarter. Den kan också behöva kombineras med biotopvård. Här får du veta varför. ■

Även om lodjur ofta uppträder som rådjurs-specialister, kan framför allt mindre lodjur fokusera på hare.

GENERALISTER och SPECIALISTER

Olika predatorarter har olika roller i förhållande till sina bytesdjur. Vissa är generalister som bekvämt växlar mellan olika bytesdjur. Andra är specialister som är mer eller mindre beroende av en viss bytesart.

TEXT
ULF LINDROTH

SPECIALISTPREDATORN är, som namnet antyder, specialiserad på ett eller få bytesdjur. När ett bytesdjur till stor del regleras av en specialistpredator är sannolikheten ganska hög att de båda etablerar en cykel med stora beståndssvängningar för båda arterna.

När båda arterna är fåtaliga ökar bytesdjuret. Som svar på detta ökar även predatorn. När bytesdjurets ökning begränsas av exem-

pelvis födotillgång kommer predatorn "ikapp" och kan på grund av sin höga numerär minska stammen av bytesdjuret.

Med ett stort antal predatorer och ett vikande antal bytesdjur drivs det senare mot en beståndskrasch. Detta får till följd att även predatorerna kraschar på grund av svält, varefter cykeln är redo att upprepas.

Ett klassiskt exempel inom biologin är förhållandet mellan snöskohare och kanadensisk lo, som följs åt i sådana regelbundna och kraftiga svängningar. Men alla specialistpredatorer har inte förmågan att reglera sina bytesdjur. Till exempel är jaktfalken specialist på fjällripa, men reglerar knappast fjällripestammen.

Generalistpredatorn är istället

anpassningsbar och växlar lätt mellan olika bytesdjur. Om ett attraktivt bytesdjur är talrikt är det sannolikt att generalistpredatorn ägnar sin energi åt att söka och jaga det bytesdjuret.

Ett problem med generalistpredatorer är att de ofta upprätthåller sin numerär tack vare vanliga bytesdjur, men att de fortfarande dödar mer ovanliga bytesdjur då de får chansen. Detta kan göra situationen snudd på ohållbar, till exempel för markhäckande vadare i marker där räv, grävling och kråka hittar mycket annan mat.

Tidigare har i princip bara jägare och en del klarsynta viltforskare sett det här problemet, men i takt med allt tydligare forskningsresultat har även fördomsfria ornitologer anammat att just predatorjakt

Tillgången på skogshöns varierar kraftigt över åren. Generalistpredatorer som räven spelar en stor roll för det mönstret.

kan vara den enda räddningen för vissa arter på vissa lokaler.

Liksom specialistpredatorer kan även generalistpredatorer ha en avgörande betydelse för cykliska svängningar hos vissa bytesdjur. Deras roll blir dock en helt annan än specialisternas. Ett exempel på detta är svängningarna hos skogshöns, ripa och hare i norra Sverige.

Dessa svängningar drivs i grunden av tillgången på smågnagare. Gnagarna varierar kraftigt i antal med en tydlig cyklicitet. När de ökar presenterar de ett sådant överflöd av föda att både specialister och en del generalistarter ökar i antal. Samtidigt låter generalisterna det matnyttiga småviltet vara i relativ fred. Småviltet ökar då snabbt i antal eftersom det normalt begränsas av predation.

Men smågnagarna ökar inte för evigt. Det verkar som om det ökande trycket från både generalist- och specialistpredatorer tar udden av gnagarnas ökningstakt. Då är det bara en tidsfråga innan deras specialistpredatorer – exempelvis vesslor, hermeliner och ugglor – knäcker dem.

Detta innebär i sin tur att en stor mängd predatorer går hungriga. Många av dem är generalistpredatorer som flyttar sin uppmärksamhet till det matnyttiga småviltet och knäcker deras stammar innan de själva svälter.

Generalistpredatorerna är alltså länken mellan gnagarnas och småviltets svängningar. Det bekräftas av att småviltets krascher kan utbli vid hård predator kontroll.

Även om detta är intressanta

Antalet fåglar fördubblades

När räv och mård inom ramen för ett forskningsprojekt jagades hårt på Rånön respektive Bergön i Norrbottens skärgård (avskjutning i genomsnitt 5,5 rävar och en mård per 10 kvadratkilometer) ökade skogshönsen inom två år med 56-80 procent på ön med rovdjursjakt jämfört med ön utan rovdjursjakt. Antalet fåglar på spelplatserna tredubblades, fler hönor fick kull och genomsnittskullarna blev större.

FOTO: KENNETH JOHANSSON

Grävlingen är en typisk generalist som äter vad den kommer över.

exempel på predatorers effekter på matnyttigt småvilt ska man komma ihåg att en stor del av vårt småvilt inte varierar i regelbundna cykler, men ändå begränsas kraftigt av predation. Framför allt är det då generalistpredatorer som spelar en viktig roll.

Ett par av våra absolut viktigaste småviltpredatorer, kråkan och räven, är typiska generalistpredatorer. Några andra exempel är resten av kråkfåglarna, grävling, mård, mårddhund och duvhök. ■

I en norsk studie åren 1997-2001 dog 54 procent av 179 radiomärkta ripkycklingar under den första månaden. Predation stod för 86 procent av dödligheten.

GENERALISTEN

GRÄVLINGEN SOM DÅ OCH DÅ länsar ett raphönsrede är en typisk generalistpredator. Raphönsäggen betyder mycket lite för grävlingens kosthåll och knappast något för grävlingstammens numerär.

Grävlingens predation kan likafullt vara mycket betydelsefull för raphönsens häckningsframgång om den representerar en stor andel av äggförlusterna.

Just eftersom grävlingstammen upprätthålls tack vare helt andra födokällor kan den ha kapacitet att fortsätta driva hönsen nedåt långt efter att de blivit för få för att kunna försörja en stam av specialistpredatorer. ■

SPECIALISTEN

LODJURET KAN BETRAKTAS som en specialistpredator på rådjur. Lodjursstammen kan tillväxa så länge tillgången på rådjur är god.

Lodjuren kan bli så många att de till sist knäcker rådjursstammen och därmed sin egen födobas, åtminstone utanför de bördiga jordbruksbygderna. När rådjursstammen kraschar svälter lodjuren och efter en viss fördröjning kraschar även de. Det ger rådjuren möjlighet att börja återhämta sig.

Utän förvaltning – läs lodjursjakt – skulle dessa två arter mycket väl kunna tänkas utveckla regelbundna beståndsvängningar med återkommande toppår och bottenår, åtminstone i skogsbygderna. ■

FOTO: GÖRAN EKSTRÖM

Samspelet mellan predatorerna är omfattande och påverkar i hög grad det matnyttiga småviltet. Här har en duvhök slagit en kråka.

OLIKA ROVDJURSARTER påverkar varandra. De kan ibland till och med begränsa varandra.

Detta är inget argument mot predator kontroll som metod för att öka tillgången på småvilt. Men det är ett gott argument mot att göra riktade insatser mot bara en enda rovviltart. Det kan bli fel, särskilt när man väljer "fel" art för sina syften.

Ett exempel: Lodjur tar skogshöns när tillfälle bjuds. Under delar av året kan de vara ganska flitiga fågeljägare. Men det innebär inte med automatik att lodjursjakt gynnar skogshönsen.

Lodjuret förekommer i ganska glesa stammar och den tar räv – en av de allra värsta småviltspredatorerna, som om den får vara ostörd förekommer i betydligt tätare stammar. Om färre lodjur innebär att rävarna kan expandera kommer de senare att bokstavligen äta upp en stor del av skogshönsens vinst. Kanske mer ändå.

Apropå skogshöns, räv och stora rovdjur skrev jaktförfattaren Gustaf Schröder att räven – som han i sin ungdom under 1800-talets första hälft uppfattat som knuten till byarnas närområden – spred sig över markerna när vargen till slut drivits bort.

Schröder skrev också om hur både skogsfågel och hare kraschade under samma period, för att aldrig återhämta sig under hans livstid. Räven hade flyttat ut på skogen för att stanna.

Det är intressant, men samtidigt måste man vara medveten om att Schröders enkla samband knappast gav någon komplett bild av hur predatortryck och småviltstammar förändrades. Sammanhangen kan nämligen vara

Predatorerna påverkar varandra

TEXT
ULF LINDROTH

Även om den stora bilden är tydlig – att predatorerna begränsar snart sagt allt matnyttigt småvilt – kan det vara svårt att särskilja de olika predatorernas betydelse. Predatorerna interagerar nämligen med varandra på olika sätt, vilket kan få en del oväntade konsekvenser.

Ungfågeln ökade markant

I ett finskt försök med kontroll av räv, mård och hermelin (med mindre hård rovdjursjakt än på Rånön-Bergön) lyckades man inte öka storleken på värstammen av skogsfågel, men ungfågelproduktionen ökade markant och därmed höstbestånden. I ett predatorkontrollerat område fanns 1,1-1,2 ungfåglar per vuxen fågel medan det i ett kontrollområde fanns 0,1-0,6.

komplikerade. Det illustrerades exempelvis i efterdyningarna av de värsta rävskaabsåren, då räven minskade snabbt och dramatiskt.

I ett första skede ökade småviltet kraftigt, men ökningen verkade inte hålla i sig lika länge som det tog för rävstammen att återhämta sig.

Räven tar i sin tur hermelin, vesslor och mård och konkurrerar med både mård och grävling. Många jägare vittnar om att mården expanderade kraftigt när räven knäcktes av skabben.

Förändringar av predationstrycket till följd av hur en eller ett par predatorarter varierar, kan alltså vara svåra att beräkna och de kan variera mellan olika småviltarter i samma område.

Stora rovdjur tar medelstora rovdjur som i sin tur tar mindre rovdjur. Ibland som bytesdjur och

Lodjur tar inte bara rådjur, hare och skogsfågel utan också räv. Den här lodjödade räven påträffades i Blekinge i november.

föda, men ibland bara som rent konkurrensdödande där det mindre rovdjuret dödas och lämnas orört.

De olika arterna konkurrerar dessutom om föda och om gryt och andra boplatser. De kan därigenom begränsa både varandras utbredning och numerär och även påverka varandras utnyttjande av terrängen.

Det finns en sensmoral i detta. Inte att predatorerna lever av ett överskott i det som naturromantiker brukar kalla ”balansen i naturen”, utan att du inte ska satsa

allt krut på att bekämpa en enda predatorart för att gynna ett visst bytesdjur. Ta istället ett helhetsgrepp och se särskilt upp med arter som kan tänkas gynnas av din första insats.

Om du till exempel jagar räv för att gynna skogshönsen, försök då också lägga ett ökat tryck på mården. Och om du jagar lodjur för att gynna rådjuren, se då till att inte räven tillåts expandera istället. Det bästa komplementet till predatorjakt är med andra ord mer predatorjakt. ■

OLIKA ARTER, OLIKA PREDATORER

DET ÄR VANLIGT att tala om skogsfågel som en enhetlig grupp, inte minst då det gäller fågeltillgång och predatortryck. Men skogshöns av olika arter och åldrar lever med olika faror.

Det finns flera exempel på att duvhöken kan stå för över hälften av den årliga dödligheten hos vuxna orrår och järpar. Vid en studie i norska Varaldskogen var duvhöken också den viktigaste predat

torn på vuxna tjäderhönor. Men för vuxna tjädertuppar var räv och mård farligare.

Räv och olika mårddjur kan vara de främsta hoten mot skogsfåglereden, men en doldis som nötskrikan har också visat sig vara en effektiv boplundrare. En norsk studie visade att mård och hermelin var de allvarligaste hoten mot kycklingar under sommaren. (Notera att studien genomfördes under räv-

skabbsåren, med gles rävstam.)

Även duvhöken kan vara en svår predator på kycklingar. Den orsakar dessutom en del indirekta förluster, eftersom den tar en hel del hönor under häckningstiden och därmed utplånar deras kullar.

För att ytterligare komplicera bilden varierar de olika predatorernas betydelse mellan både olika landsändar, olika miljöer och olika år. ■

I ett bestånd av vilda fasaner minskade antalet hönor från 27 oktober till 3 april med 64 procent. Duvhöken stod för 88 procent av den dödligheten.

Räven har gynnats av människans förändringar av landskapet och är en svår predator på fåltviltet. Här med en fålthare.

Hårdare predation i människans spår

TEXT
ULF LINDROTH

FOTO: MAGNUS RYDHOLM

Fler kråkor innebär med automatik fler ögon som kan upptäcka harungar eller ruvande fåglar och deras ägg.

I både skogsmark och jordbruksmark har människan förändrat viltets livsmiljöer. I många fall slår det dubbelt mot småviltet: Stammarna av predatorer ökar samtidigt som småviltets livsmiljöer och skydd försämras.

RÄV OCH KRÅKA är exempel på hur ett förändrat landskap indirekt ökar predatortrycket på matnyttigt småvilt. Båda har ökat i numerär tack vare människans arbete, och deras jakt har dessutom underlättats. Detta innebär ökade förluster för hönsfåglar, harar och många andra arter.

Människan har bidragit till en ökad rävtäthet på flera olika sätt. Dels genom att begränsa förekom-

sten av dess naturliga fiender, de stora rovdjuren, dels genom att förbättra rävens tillgång till föda. Dels till följd av djurhållning och sophantering, men minst lika mycket på grund av kalhyggesbruket.

Skogsbruket bidrar till ökad rävtäthet till följd av att hyggen på många marktyper blir gräsbevuxna. Därmed skapas goda biotoper för åkersork, en uppskattad stapel-

föda för räven som annars inte är vanlig i skogsmark.

Det innebär att räven kan förekomma i mycket högre tätheter än i orörda skogar. Till och med för en art som tjädern, som gärna utnyttjar äldre skog under delar av året, är den förhöjda rävstammen sannolikt en allvarigare konsekvens av hyggesbruket än förlusten av gammal skog.

På ett liknande sätt har kråkan historiskt sett ökat i antal på grund av jordbruk, sophantering och minskat tryck från naturliga predatorer. Fler kråkor innebär med automatik fler ögon som kan upptäcka harungar eller ruvande fåglar och deras ägg.

Ökade stammar av generalist-predatorer som räv och kråka, för

Hård jakt på räv och mård

Den svenska stammen av rödräv var mycket lägre än dagens nivåer fram till slutet av 1930-talet och mården anses ha varit sällsynt under 1920- och 1930-talen. Hård jakt på grund av höga skinnpriser är en förklaring, men smågnagarna kan också ha varit mer fåtaliga före hyggesbrukets införande och kanske även på grund av tamdjurens skogsbeta.

att inte tala om människans egen tamkatt, är naturligtvis allvarligt för alla matnyttiga småviltarter. Att sådana predatorer ökat har haft en negativ inverkan på vilttillgången i mycket stora delar av landet.

Men människan har inte bara ökat predatorstammarna. Därtill har hon ändrat landskapet. Predatorerna har inte bara blivit fler, de har också fått lättare att jaga.

En del av förklaringen till detta är att jord- och skogsbruk på många håll skapat stora enformiga produktionsenheter. Även i de fall då alla resurser småviltet behöver fortfarande finns i markerna, så kommer de att vara mer utspridda. Ju längre det är mellan föda, skydd och vatten, desto mer måste viltet röra sig.

Ett exempel är raphhönsen. Forskaren Annelie Jönsson studerar raphhöns. Hon berättar att vuxna höns rör sig ganska lite under våren. De lever av växtdelar och hittar ofta tillräckligt i ett mindre område. Men när kycklingarna kläcks blir det viktigt att habitatet är av tillräckligt god kvalitet. Tillgången till insekter är avgörande.

- Finns det mycket insekter håller kullen sig inom en eller två hektar, säger Annelie Jönsson. Finns det lite insekter måste de röra sig mer. Då exponerar de sig för rovdjur. Dessutom kostar det mycket energi att förflytta sig.

Om födotillgången blir sämre eller resurserna mer utspridda, vilket är typiskt för produktionslandskapet, leder det alltså indirekt till att småvilt löper större risk från predatorer.

Alltför produktionsanpassade miljöer har dessutom en annan stor nackdel. De minskar helt enkelt småviltets möjligheter att hålla sig dolda.

Värdefulla kantzoner försvinner när små fålt omväxlande med diken, dungar och buskridåer ersätts av stora täckdikade fålt. Dessutom ligger dessa stora fålt under delar av året bara, eller bär grödor som inte erbjuder något egentligt skydd.

– Rapphönsen tvingas ut i de få kantzoner som finns, säger Annelie Jönsson. Samtidigt blir det lättare för räv och rovfåglar att söka av de kortare kantzonerna. I ett mer marmorerat landskap blir det mycket svårare att hitta raphhönsen.

Detsamma gäller förstås övrigt fåltvilt. Det gäller även i skogen, när bestånden blir stora och enformiga och när övernitiska röjningar och gallringar skapar prydliga, öppna och jämnåriga skogsbestånd. Sådant kan vara lämpligt för virkesproduktion, men det erbjuder föga skydd för småviltet.

Ren biotopvård kan göra stor nytta för småviltet genom att göra fler resurser tillgängliga i fler och mindre områden, alltså genom att göra fler revir eller livsmiljöer beboeliga för småvilt. Det skapar plats för mera vilt och ger viltet möjlighet att hitta allt det behöver utan att utsätta sig för onödiga risker genom ständiga förflyttningar.

Biotopvård kan också skapa mer skydd i markerna och därmed göra jakten svårare för predatorerna. Åkerholmar och uddar och partier med fjolårsgräs och buskvegetation må vara lite värda för

Få och raka kantzoner gör tillvaron svår för en art som raphhönsen. Hönsen blir lättare att hitta för rovdjuren och får sämre skydd. Här har en duvhök slagit en raphhöna.

människan, men för den som ska gömma ett rede fullt med ägg från kråkornas blickar i några veckor är de ovärderliga.

Och smågranar inne i skogen kanske stör någon ickejagande markägares sinne för estetik, men för tjäderhönan som ska dölja sina små hungriga kycklingar från duvhökens blick är de mycket värdefulla.

I många marker är det absolut nödvändigt att återställa en del av de viltbiotoper som människan förstört ifall man vill återfå starka småviltstammar. Men det kommer sällan att räcka. Predatorkontroll är i de flesta fall en lika nödvändig förutsättning för att småvilt ska kunna frodas i dagens kulturlandskap, oavsett om det gäller jordbruksmarker eller brukad skog. ■

I en svensk studie på skogshare stod predation för 63 procent av dödligheten hos vuxna harar (huvudsakligen rödräv) och 80 procent av harungarna (rödräv men även duvhök, huskatt med flera).

En del av viltvården

Predator kontroll är en given beståndsdel i en seriös viltvårds-satsning. Hård jakt på småviltets fiender kan i många fall ge betydligt starkare småviltstammar. Därmed inte sagt att det är lätt att jaga tillräckligt hårt.

TEXT
ULF LINDROTH

EFFEKTEN AV predator kontroll har ifrågasatts många gånger. Ofta på ideologiska grunder. Sett i backspiegeln har detta varit positivt, för idag finns många vetenskapliga exempel på predator kontrollens betydelse. Nästan alla visar att bytesarterna gynnas, ofta kraftigt.

I publikationen "Betydelsen av predation och predator kontroll för viltstammarna" listar Fredrik Widemo, naturvårdsansvarig på Jägareförbundet, en sammanställning av resultatet från ett stort antal studier där man begränsat predatorer och studerat effekten på bytesdjur.

Han kan redovisa 46 studier där bytesdjuren svarat positivt och sju där det inte syntts någon effekt. Det finns inte något exempel där bytesdjuret missgynnats.

Syftet med predator kontrollen i dessa studier har inte alltid varit att gynna jaktbara arter. Predator kontroll kan användas även för att hjälpa arter som är hotade till följd av onaturligt hög predation, vilket inte är ovanligt där människan försämrat skyddet och gynnat predatorerna.

På Island finns inte hermelin och rödräv, däremot fjällräv. Fjällripehöonorna på Island producerar stabilt 6-8 kycklingar per höna och år.

FOTO: ULF LINDROTH

En rad predatorer påverkar stammarna av småvilt. Den bästa viltvården är att jaga flera av arterna och att jaga dem hårt.

För att predator kontroll ska vara effektiv bör den bedrivas intensivt och helst inte inriktas på bara en art. Vi har tidigare nämnt att det finns många exempel på att andra predatorer kan expandera då en art trängs tillbaka.

Predator kontroll ger inte någon långvarig effekt och måste därför bedrivas uthålligt på tillräckligt stora arealer. I marker som påverkats mycket av människan bör den kombineras med biotopvård, som kan bidra till att minska ett hårt

predationstryck på småviltet.

Det är mest ändamålsenligt att jaga predatorerna hårt just före och under föryngringssäsongen, då risken är liten att revirhävande par hinner ersättas samma säsong.

Effekten av predator kontroll är sämst där bytesdjuret begränsas av födotillgången. Det är också svårt att få resultat där stammarna av predatorer redan är små. Effekterna av predator kontroll är i praktiken svåra att förutsäga, eftersom olika bytesarter kan påverkas olika

mycket och effekten variera mellan olika miljöer.

Vilka predatorarter viltvårdaren ska prioritera beror på miljön och på vilken viltart som ska gynnas. Rävnen är nästan alltid en viktig predator. Grävlingen är vanlig i många trakter och kan vara en svår predator på ägg och små ungar av en rad arter.

Skogsmården är betydelsefull i skogsmark men kan dessutom vara vanlig förvånansvärt långt ut i jordbrukslandskapet. Jägarobservationer och observationer av överkörda mårdar tyder på att den idag finns i allra tätast stammar i södra Sverige.

Minken kan vara en betydelsefull småviltpredator, liksom katten. Alla kråkfåglar, med kråkan i spetsen, är predatorer under småviltets föryngringssäsong. Trutar tar sjöfågeln ägg och ungar och mårdhunden finns nu i landet.

Allt detta är predatorer som lagen tillåter att vi jagar. Men det finns förstås fler. Den numera

fridlysta hermelinen är ett mycket vanligt rovdjur som har stor betydelse för hönsfåglar, inte minst ripor. Den likaledes fridlysta korpen är även den mycket vanlig och en småviltpredator att räkna med.

Stora rovdjur, liksom rovfåglar och ugglor, tar en hel del småvilt. I all synnerhet duvhöken, som är en av de viktigaste småviltpredatorerna och en begränsande faktor för både fälthöns och skogshöns. ■

Den numera fridlysta hermelinen är ett mycket vanligt rovdjur som har stor betydelse för hönsfåglar, inte minst ripor.

FOTO: JAN HENRICSON

Att jaga kråka är en bra viltvårdsåtgärd. Men det ska göras ut hålligt.

De värsta boplundrarna

En norsk studie visade att 80 procent av ripredena inom 350 meter från ett kråkrede plundrades, men bara 17 procent som låg 700-1 400 meter från redet. Revirhävdande kråkor är de värsta boplundrarna och de avslöjar oftast redet genom att se när den ruvande fågeln lämnar redet för att äta.

Stora förluster av ägg

Forskningen i norska Varaldskogen visar genomsnittliga äggförluster för tjäder på 70 procent per år. Kring gnagarkrascher kunde förlusten uppgå till cirka 90 procent. Forskarna bedömer att äggförlusterna idag är ungefär dubbelt så höga som under goda fågelår före andra världskriget.

Jämnare tillgång på fågel

Både i Rånön-Bergönförsöket och i finska försök med predator kontroll har skogsfågeln slutat att variera i takt med smågnagarna. När

inte generalistpredatorerna räv och mård är tillräckligt många för att knäcka skogsfågelstammen verkar gnagarkraschen inte spela någon roll för fågeln. Tillgången på fågel blir bättre och jämnare mellan åren.

Mängder av duvhök

På ett gotländskt försöksområde med 4 300 utsatta fasaner beräknades duvhöken slå cirka 800 fasaner från augusti till januari. 10-20 duvhökar beräknades jaga i området och ytterligare 59 duvhökar fångades och fördes bort.

Skabben gav mer fågel

Norsk statistik från Elverum visar att avskjutningen av orre och tjäder ökade stadigt efter rävskabben utbrott 1980 och var ett knappt årtionde senare ungefär tio gånger högre än före skabbutbrottet. När räven därefter började återhämta sig sjönk skogsfågelavskjutningen i motsvarande takt.

LÄS MERA

Betydelsen av predation och predator kontroll för viltstammarna. Fredrik Widemo. Vilt & viltvård 1/2008.
Duvhöken och dess plats i naturen, Vidar Marcström. 1990.
Viltet. Biologi og forvaltning. Olav Hjeljord, Tun Forlag. 2008.